

Dumitru Țeicu, *Arta minoră medievală din Banat – Minor medieval art in Banat*, Editura Cosmopolitan-Art, Timișoara, 2009, 272 p.

Lucrarea reputatului arheolog, cercetător științific și profesor bănățean Dumitru Țeicu, apărută în condiții grafice de excepție la editura Cosmopolitan-Art din Timișoara, constituie o importantă și necesară, în același timp, contribuție în analiza culturii, civilizației medievale a acestei provincii istorice. Elaborarea acesteia reprezintă rodul a trei decenii de laborioasă cercetare științifică în acest domeniu, apariția lucrării realizându-se în cadrul unui program transfrontalier Phare „*Cetățile Banatului – un patrimoniu cultural european*”, derulat de Muzeul Banatului Montan din Reșița în parteneriat cu Muzeul Regional din Zrenjanin, Serbia.

Cartea, care se remarcă printr-o foarte bogată informație științifică și printr-o temeinică analiză și interpretare a acesteia, se compune din patru capitole, la care se adaugă partea introductivă, catalogul podoabelor medievale, lista prescurtărilor bibliografice, surse pentru ilustrații și 32 figuri color, de foarte bună calitate.

În „*Mulțumiri și recunoștință*” (p. 7-11), autorul prezintă ideea, necesitatea și modul în care a fost concepută această lucrare, exprimându-și recunoștința față de înțelegerea și sprijinul pe care le-a primit din partea unor instituții, în special muzeele din România, Serbia și Ungaria în care se găsesc obiectele de podoabă analizate, dar și din partea colaboratorilor care i-au fost alături.

În primul capitol, *Arta minoră medievală din Banat. Izvoare și istoriografie* (p.11-21) se arată că principala sursă documentară privitoare la arta minoră medievală o constituie arheologia funerară care, prin cercetări sistematice la necropolele medievale din Banat, săpături preventive și descoperiri întâmplătoare de morminte cu inventar funerar și podoabe a permis estimarea numărului de podoabe medievale cunoscute până în momentul de față la cifra de circa 700 și care oferă o imagine de ansamblu a evoluției artei minore în Banat în intervalul cronologic al secolelor XI-XVI. Muzeul Banatului Montan Reșița, cu o colecție de 280 de piese de artă minoră medievală

din secolele XII-XV, deține cea mai semnificativă documentație cunoscută până acum pentru spațiul bănățean. Estimarea s-a realizat la nivelul întregii provincii, pe baza studiilor, rapoartelor publicate, precum și a informațiilor primite de la arheologii români și sârbi. Se remarcă în acest sens descoperirile arheologice din necropolele funerare de la Cuptoare, Gornea, Ilidia, Șopotu Vechi, Reșița (toate din județul Caraș-Severin), Hodoni, Voiteni, Timișoara (în județul Timiș), apoi Vârșeț, Locve, Stara Palanka, Dubovac, Kovin, Pančevo, Voilovic din Serbia, Oroszlamos, în Ungaria.

O altă sursă importantă o reprezintă colecțiile de podoabe, constituite la sfârșitul secolului al XIX-lea în spațiul bănățean, ajunse la Muzeul din Vârșeț, Timișoara, Zrenjanin și Subotica, însă acestea trebuie privite și analizate cu prudența necesară unor asemenea cazuri. Sursele istorice scrise aduc uneori informații cu privire la podoabele medievale ale laicilor sau ale bisericilor. Izvoarele etnologice târzii, din secolul XVIII, sau mărturiile unor călători străini prin Banat din aceeași perioadă, așa cum au fost Ehler sau Grisselini, oferă repere pentru modul de împodobire al femeilor din spațiul bănățean, care au păstrat încă elemente de împodobire a capului și brațelor.

Istoriografia privitoare la arta minoră laică și religioasă din Banat este în corelație cu evoluția cercetărilor arheologice din acest spațiu. S-au remarcat cercetători ca Josef Reisner, Istvan Tömörkeni, Csánad Balint, L. Kovacs, K. Mesterhazi în istoriografia maghiară, Neboisa Stanojev, Mirjana Corović-Ljubinković în istoriografia sârbă, Ilie Uzum, în istoriografia română.

În cel de-al doilea capitol, *Podoabele medievale din secolele X-XVI* (p. 21-89), foarte consistent, se prezintă o tipologie a podoabelor medievale bănățene în această perioadă, o clasificare a lor, descrierea fiecărui tip, a modului în care au fost acestea realizate, locul de descoperire, datarea fiecărei categorii și tip de podoabă, proveniența, circulația și răspândirea lor, analogii, problemele pe care le ridică fiecare element în parte. Astfel, se deosebesc podoabe ale brațelor și mâinilor, unde întâlnim mai multe tipuri de brațări: de sticlă, împletite, torsadate, lamelare, cu capete cu protome dar și inele. În cadrul podoabelor folosite pentru cap, cerceii cunosc o bogată și diversificată clasificare, deosebindu-se cercei de tâmplă cu capătul în „S”, în formă de ciorchine de strugure, semilunari cu pandantivul coloană, semilunari cu pandantivul granulat, de tip volhinian, globulari, cu astragal, biconici, de tip Tokay, cu peduncul, dar și diademe, colane și pandantivi. Toate aceste tipuri

de podoabe descoperite pe teritoriul Banatului sunt însoțite de o bogată și sugestivă ilustrare grafică.

În capitolul al treilea, *Tezaur de podoabe din Banat* (p. 89-115), sunt prezentate principalele tezaure de podoabe medievale descoperite pe teritoriul Banatului de-a lungul timpului, menționându-se în fiecare caz în parte locul de descoperire, anul, împrejurarea și contextul în care s-a făcut descoperirea, descrierea fiecărui tezaur și a pieselor componente, analogiile cele mai importante, încadrarea cronologică, dar și alte podoabe pe care le ridică proveniența pieselor, modul de realizare, materialul utilizat, proporția diferitelor tipuri de piese în cadrul tezaurelor etc. Astfel, sunt analizate șapte tezaure de podoabe medievale în acest capitol, cele de la Macoviște, Banatski Despotovac, Orșova, Denta, Gelu, Tomasevac.

Capitolul al patrulea tratează *Evoluția artei minore din Banat* (p. 115-127). Arta minoră din Banat se circumscrie evoluției generale a meșteșugurilor artistice din spațiul Dunării de jos apusene. Ea reflectă în acest fel poziția de frontieră a provinciei de pe culoarul dunărean, poziția Banatului de culoar geografic și cultural între lumea central-europeană și cea balcanică, interferențele celor două mari sfere de civilizație care se întâlneau și uneori se suprapuneau, așa cum este și firesc într-o astfel de regiune. Culoarul dunărean a fost o frontieră a Imperiului Bizantin, ceea ce s-a reflectat și în dinamica politică, militară, religioasă și culturală a zonei. Influența bizantină s-a transmis, și în acest caz, prin intermediul lumii sud-slave, respectiv a celei sârbești, cu o profundă influență culturală și religioasă în Banat. Documentația acumulată pe baza investigării unor necropole culturale, constituite în jurul unor capele de curte cneziale și nobiliare și prin investigarea celei nobiliare din orașul medieval Caransebeș, a oferit oportunitatea reconstituirii foarte largi a modei podoabei medievale din secolele XII-XV. Publicarea podoabelor aduce în acest fel întregiri la istoria Banatului medieval.

Bogdan Seculici